

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА
8–9 класи
програма для загальноосвітніх навчальних закладів (класів)
з поглибленим вивченням української літератури

Програму підготували: Р. В. Мовчан, провідний науковий співробітник Інституту літератури імені Т.Г. Шевченка НАН України, доктор філологічних наук, професор (керівник групи); М. П. Бондар, завідувач відділом класичної літератури Інституту літератури імені Т.Г. Шевченка НАН України, кандидат філологічних наук; К. В. Таранік-Ткачук, головний спеціаліст Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, кандидат педагогічних наук; О. М. Івасюк, доцент кафедри української літератури Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, кандидат філологічних наук; Цимбалюк Василь Іванович, учитель Сквирського ліцею-ЗОШ І-ІІ ступенів Київської області, кандидат філологічних наук; Н. В. Михайлова, учитель-методист ліцею «Наукова зміна» м. Києва; Н.І. Половнєва, учитель СЗШ № 40 м. Дніпропетровська.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма з української літератури для 5–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів відповідає Державному стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затверджену Постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392.

У ньому мету освітньої галузі «Мови і літератури» сформульовано як «розвиток особистості учня, формування в нього мовленнєвої і читацької культури, комунікативної та літературної компетентностей, гуманістичного світогляду, національної свідомості, високої моралі, активної громадянської позиції, естетичних смаків і ціннісних орієнтацій».

При укладанні програми було враховано, що українська література в загальному світовому контексті є свідченням високої духовної та цивілізаційної розвиненості українського народу, невід’ємною складовою його національної культури. Як мистецтво слова вона є носієм потужного заряду духовної енергії, здатна передавати загальнолюдські й національні цінності від покоління до покоління, культивувати їх у людській душі. Засобами мистецтва слова вона допомагає формувати, збагачувати внутрішній світ людини, формувати сильний, комунікабельний характер, широкий світогляд, особисту культуру, спрямовувати морально-етичний потенціал, розвивати інтелект, творчі здібності, естетичний смак.

У сучасному процесі державотворення гуманітарна сфера, до якої належить і освіта, відіграє першорядну роль, адже найбільшою цінністю кожного цивілізованого суспільства є людина. Літературна освіта є важливим чинником створення оптимальних передумов розвитку всебічно освіченої особистості, виховання громадянина-патріота України, а її зміст базується на засадах загальнолюдських і національних цінностей, принципах гуманізму й демократії.

Українська література також є потужним носієм ідентичності нації, її генетичного коду. Тому в контексті світових процесів глобалізації, в індивідуальному національному самоусвідомленні, самозбереженні й самоствердженні її роль незаперечна й важлива. Виховання свідомого українця повинно базуватися на історичних і культурних знаннях, традиціях, на переосмисленні сучасного досвіду на основі загальнолюдських цінностей. Ознайомлення з художнім твором, усебічний аналіз змістової, жанрової та естетичної специфіки наблизять учнів до розуміння літератури як вияву мистецтва, потужного чинника світосприйняття та самоідентифікації.

Відповідно, у сьогоденній освітній системі предмет «Українська література» набуває особливої актуальності й вагомості.

Отже, **метою вивчення української літератури в загальноосвітній школі є:**

– підвищення загальної освіченості громадянина України, досягнення належного

рівня сформованості вміння «читати й усвідомлювати прочитане», «прилучатися до художньої літератури, а через неї – до фундаментальних цінностей культури», розширення їхніх культурно-пізнавальних інтересів;

– сприяння всебічному розвитку, духовному збагаченню, активному становленню й самореалізації людини в сучасному світі;

– виховання національно свідомого громадянина України;

– формування й утвердження гуманістичного світогляду особистості, національних і загальнолюдських цінностей.

Складові цієї стратегічної мети реалізуються через такі конкретні **завдання навчального предмета «Українська література»**, які, відповідно до Державного стандарту, ґрунтуються на емоційно-ціннісній, літературознавчій, загальнокультурній, компаративній змістових лініях:

1. Зацікавлення учнів художнім твором як явищем мистецтва слова, специфічним «інструментом» пізнання світу і себе в ньому – прищеплення і стійкого утримання бажання читати.

2. Розвиток уміння сприймати літературний твір як явище мистецтва слова.

3. Підняття рівня загальної освіченості учнів: набуття ними базових знань з української літератури, необхідних для повноцінної інтеграції в суспільство на різних рівнях. Ознайомлення з найвизначнішими і найпоказовішими взірцями української народної творчості та художньої літератури.

4. Формування загальної читацької культури учнів, розвиток естетичного смаку, вміння розрізняти явища високого мистецтва і низькопробної культури.

5. Формування стійкого інтересу до української літератури як вагомого духовного спадку народу, повноцінного оригінального мистецтва.

6. Виховання майбутнього читача й шанувальника української літератури.

7. Формування гуманістичного світогляду, принципів патріотизму й толерантності, розвиток духовного світу, утвердження загальнолюдських морально-етичних орієнтирів і цінностей.

8. Сприяння національному самоусвідомленню і стійкому відчуттю приналежності до культурної світової спільноти.

9. Вивчення української літератури в національному і світовому культурологічних контекстах.

10. Розвиток творчих і комунікативних здібностей учнів, їхнього самостійного і критичного мислення, культури полеміки, уміння аргументовано доводити власну думку.

11. Вироблення вміння компетентно і цілеспрямовано орієнтуватися в інформаційному і комунікативному сучасному просторі.

12. Вироблення вміння застосовувати здобуті на уроках літератури знання, навички в практичному житті.

13. Розвиток навичок самоосвіти, бажання і спроможності постійно вчитися.

Отже, у програмі з української літератури враховано нинішні державні вимоги до змісту й рівня навчальних досягнень учнів загальноосвітньої школи. **Зміст** запропонованого до вивчення літературного матеріалу спроектовано на очікувані **результати навчання**, що дає можливість більш цілеспрямовано і стратегічно зорієнтовано організувати навчальний процес, а також проконтролювати його. Результати навчання передбачають формування такого покоління молоді, яке буде здатним робити особистісний духовно-світоглядний вибір; матиме необхідні знання, навички й компетентності для інтеграції в ринкове суспільство на різних рівнях; для повноцінного утвердження себе в глобалізаційному світі; буде здатним до навчання упродовж усього життя.

У ній наскрізно втілено **ключові компетентності**, які сприятимуть розвитку особистості та її повноцінній самореалізації в сучасному житті. Вивчення в загальноосвітній школі предмета «Українська література» забезпечує реалізацію цих компетентностей у таких напрямках:

– соціальні компетентності (активна участь у суспільному житті; здатність знайти,

зберегти і розвинути себе як особистість; розвиток комунікативних якостей; здатність розв'язувати проблеми; формування світоглядних і загальнолюдських ціннісних орієнтирів);

- мотиваційні компетентності (розвиток творчих здібностей, здатності до навчання, самостійності мислення);

- функціональні компетентності: естетична, культурологічна, мовна, комунікативна (вміння оперувати набутими знаннями, сформованими навичками, використовувати їх у практичному житті).

Загальний результат програми з української літератури стосується:

учня (освіченої і розвиненої особистості, спроможної повноцінно реалізуватися в майбутньому дорослому житті);

учителя (для якого передбачається підвищення фахових вимог);

української літератури (змінюється її імідж, зростає престиж).

Відповідно до Державного стандарту, зміст літературного компоненту в основній школі, зокрема й предмету «Українська література», спрямовано на досягнення належного рівня сформованості вміння читати й усвідомлювати прочитане, на розвиток інтересу до художньої літератури, до читання загалом, розкриття за допомогою літератури національних і загальнолюдських цінностей, на формування гуманістичного світогляду особистості, розширення її культурно-пізнавальних інтересів; на виховання поваги до звичаїв, традицій українського народу, толерантного ставлення до культури інших народів. Програмою передбачається засвоєння певного кола усвідомлених літературних знань (змісту творів, авторів, окремих фактів біографії письменників тощо), початкових уявлень, умінь і навичок оперувати ними в процесі читання творів та під час їх текстового розгляду.

Концептуальна структура програми, її змістове наповнення передбачають: утілення ключових компетентностей, урахування вікових особливостей учнів, психології сприйняття дитиною творів художньої літератури, особливості сучасного навчального процесу в середній школі, право вибору (для вчителя і учня), особливості сучасного інформаційно-комунікативного простору, національних процесів державотворення, загальносвітових процесів глобалізації тощо. Тому художні твори для текстового розгляду добиралися за принципами: естетичних критеріїв, жанрово-тематичної розмаїтості, урахування вікової психології, осучаснення змістового матеріалу.

Вивчення української літератури в кожному класі має рубрику **«Література рідного краю»**, на яку виділено 4 години, які вчитель упродовж року має розподіляти самостійно. Це сприятиме додатковому індивідуальному вибору вчителем текстів для розгляду. **До «літератури рідного краю» пропонуємо включати також художню творчість ровесників учнів, їхніх земляків.**

До кожного з них відповідно до вікових особливостей учнів підібрані тексти, які за своїм змістом дають можливість максимально репрезентувати ту чи ту тему. Ураховано також і необхідність тематично-стильової різноманітності пропонованих для розгляду творів, їхні ідейно-ціннісні пласти, які втілюють ключові компетентності.

Отже, українська література в основній школі вивчається за своєрідним цілісним сюжетом, у якому кожен із митців має свою «нішу» в тій чи тій темі, відповідно його твір виконує певну естетичну й морально-етичну функції. При цьому біографія письменника загалом не вивчається, вона згадується лише вибірково, диференційовано, тобто так, як того потребує основна тема, заявлена в назві тематично-проблемного блоку, до того ж фрагмент із біографії має зацікавлювати й бути доступним дитині певного віку.

З 9-го класу розпочинається системне вивчення української літератури, тобто до змісту навчального матеріалу застосовано історико-хронологічний підхід як основний, враховано історико-літературний контекст. Також зміст цього навчального матеріалу доповнено розглядом біографій письменників, хоча й у доступних межах.

Отже, навчально-виховний процес уроків української літератури передбачає формування цілісного уявлення про неї як про важливий складник національної культури, підвищення загального рівня культури майбутнього національно свідомого покоління, розвиток його творчого, інтелектуального потенціалу, вироблення здорового, повноцінного світогляду, у

якому переважатимуть критерії толерантності й патріотизму.

Викладання цього предмета відбувається у форматі загального мистецького контексту, в якому створювався художній твір, а також міжпредметних зв'язків (українська мова, історія, світова література, образотворче мистецтво, музика, природознавство, географія, естетика, етика).

Особливо варто наголосити на демократичному спрямуванні всіх компонентів програми. Насамперед це стосується розподілу навчальних годин. Запропонована кількість часу на вивчення кожного розділу, теми є орієнтовною, учитель може її змінювати (в межах 140 год.). **Резервний час** може використовуватися для уроків розвитку мовлення, контрольного оцінювання, різних видів творчих та інших робіт (екскурсій, диспутів, семінарів тощо) – на вибір учителя. Ознайомлення з літературою рідного краю відбувається упродовж року.

У рубриці «**Зміст навчального матеріалу**» пропонуються вступні тези до кожного розділу чи теми, коротка характеристика творчості письменника, анотації до творів, що враховують сучасні літературознавчі оцінки (у доступних для школярів межах); уводяться необхідні під час розгляду художніх творів нові теоретичні поняття, необхідні для аналізування текстів тощо. Зміст цієї рубрики засновано на сучасних загальноприйнятих компетентних версіях оцінки письменника і його творчості, водночас враховано навчально-методичні особливості шкільного літературознавства, виховну, естетичну мету вивчення художнього твору.

Однак ця рубрика не повинна сприйматися догматично. Учитель пропонує лише необхідні стартові знання, висловлює певні судження як взірець (своєрідний ключик розуміння), що заохочувало б до пізнання, роздумів, висловлення власної думки, зацікавило, скорегувало, спрямовувало до розкриття теми й підтеми. Програма не вимагає прийняття єдиної думки, єдиного прочитання тексту, навчальний матеріал повинен подаватися так, щоб спонукати до власних оціночних висновків. Учень намагається їх робити самостійно, так само, як і самостійно мислити, оцінювати, порівнювати, проводити аналогії з сучасним життям, власним досвідом тощо.

Необхідно звернути увагу, що **текстово вивчаються** лише твори, виокремлені в тексті програми півжирним, інші ж лише називаються. Це саме стосується й коротких оглядів перед підтемами. Наприклад, перед вивченням «Слова о полку Ігоревім» учитель має лише назвати пам'ятки оригінальної літератури княжої Руси-України, коротко, узагальнено їх характеризувати, а не розглядати їх детально.

Програма передбачає подальшу модернізацію шкільного літературознавства. Вона полягає:

- у відході від ідеологічного чи соціально заангажованого прочитання-аналізу художнього твору, від невиправданого критерію міметичності (тобто буквального сприйняття його як відображення реального факту історичної чи просторової дійсності), що зовсім не виключає необхідний історико-літературний контекст;

- в урізноманітненні інтерпретування художнього твору, тобто розуміння його не лише згідно із задумом автора, а й із виявленням тих смислів, які твір набуває в процесі історичного функціонування;

- у врахуванні значної ролі читача як співтворця тексту;

- у пріоритетній ролі творчих підходів під час аналізування творів, тобто в руйнуванні усталених застарілих схем.

Особливу увагу варто звернути на підрубрику ТЛ (теорія літератури). У шкільному вивченні вона означає лише початкові, доступні дітям знання про художні засоби, жанри, літературознавчі поняття тощо, необхідні при розгляді художнього твору як явища мистецтва слова. До того ж кожне з них зазначається лише один раз, надалі вони лише повторюються, закріплюються – відповідно до вибору й фахової компетентності вчителя, підготовленості учнів.

Рубрика «**Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів**» містить перелік основних усвідомлених знань (у тому числі й творів для вивчення напам'ять), умінь, навичок, передбачених кожною конкретною темою. Завдання цієї рубрики

запропоновано диференційовано, з наростаючою складністю, що зручно й необхідно для особистісно зорієнтованого навчання, при врахуванні рівня підготовленості учнів, а також для оцінювання їхніх знань.

Особливий акцент зроблено на вимогах емоційно-ціннісної сфери (*вони виокремлені курсивом*). Їх необхідно обов'язково враховувати під час розгляду конкретних художніх текстів. Це своєрідний прогноз тих морально-етичних, суспільно вартісних виховних компетенцій, які можуть прищеплюватися молодій людині в результаті вивчення художнього твору і які допомагатимуть їй повноцінно жити. Звісно, це лише гіпотетичний морально-емоційний результат, адже вплив мистецтва на людину індивідуальний, а тому може бути непередбачуваним. Однак цей цілеспрямовано запропонований емоційно-ціннісний прогноз великою мірою увиразнює й частково дисциплінує весь навчальний процес на уроках літератури, у сучасних умовах глобалізаційних процесів, тенденцій дегуманізації тощо робить його потужним націє- та людинотворчим чинником.

Демократична орієнтація програми спрямована на постійну творчу співпрацю, діалог учителя, учня з художнім твором, дає широкий простір для самостійного сприйняття й осмислення літератури як явища мистецтва.

У програмі враховано особливості роботи вчителя у 8-9 класах із поглибленим вивченням літератури: звернення більшої уваги на засвоєння учнями науково-теоретичних понять, глибокий аналіз літературного твору та врахування самостійної оцінки прочитаного, вироблення умінь їх рецензувати, формування навичок самоосвіти, розвиток самостійного критичного мислення тощо.

Окрім того, у таких класах частіше запроваджуються бінарні та парні уроки, лекції зі складанням опорних конспектів, проблемний виклад матеріалу, семінарські заняття, дискусії, захист і презентація підготовлених повідомлень, рефератів та проектів. Ширше практикуються уроки літературної творчості, уроки-конкурси, прес-конференції тощо. Серед творчих робіт запроваджуються твори публіцистичного та художнього характеру (не лише на літературні теми, а й на основі життєвих спостережень, написання етюдів, есе, віршів, байок, оповідань, зарисовок, гуморесок, інсценівок тощо).

Літературний процес розглядається у тісному зв'язку з історією України, світовою літературою, мистецьким життям. Учні більше знайомляться з новинками літератури та мистецтва. Вони частіше залучаються до позакласної роботи з підготовки та проведення літературно-мистецьких вечорів, конференцій із метою розвитку естетичних смаків і загальної культури, до захисту науково-дослідницьких робіт у Малій академії наук тощо.

8-й клас

Усього — 140 год. На тиждень — 4 год.

Текстуальне вивчення творів — 110 год.

Повторення й узагальнення — 2 год.

Література рідного краю — 4 год.

Позакласне читання — 8 год.

Розвиток мовлення — 8 год.

Резервний час — 8 год.

К-ть год.	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
2	ВСТУП Художній та науковий способи пізнання дійсності. Книга в духовній культурі суспільства. Художня література як одна з форм духовної діяльності людини. Функції художньої літератури. Багатозначність художнього образу. Різновиди образів (образ-персонаж, образ-символ, словесні, зорові, слухові тощо). Аналіз художнього твору.	Розуміти багатозначність художнього образу. Називати і вміти відрізняти різні типи образів. За допомогою слова вміти створювати елементарні образи. <i>Розвиток відчуття краси і сили художнього слова.</i>

	ТЛ: художній образ, художній твір (поглиблено).	
9	УСНА НАРОДНА ТВОРЧИСТЬ Український фольклор – колективна словесна творчість народу, його особливості. Жанрова різноманітність фольклорних творів (узагальнювальне повторення вивчених епічних жанрів фольклору: казок, легенд, переказів, загадок, прислів'їв, приказок). Обрядова поезія, її жанри (узагальнювальне повторення колядок, щедрівок, веснянок, та інших обрядових пісень). Українські історичні пісні Пісні про звитяжну боротьбу козаків із турецько-татарськими нападниками («Зажирилась Україна», «Пісня про Байду», «Та, ой, як крикнув же козак Сірко»); про боротьбу проти соціального та національного гніту («Ой Морозе, Морозенку», «Максим козак Залізняк», «Чи не той то Хміль», «За Сибіром сонце сходить»). Образи історичних осіб, лицарів-оборонців рідної землі, створені народною уявою. Художні засоби їх зображення. Близькість історичних пісень до суспільно-побутових (козацьких) пісень. Пісні Марусі Чурай «Засвіт встали козаченьки», «Віють вітри, віють буйні», «Ой не ходи, Грицю» Легендарна поетеса з Полтави. Трагічна історія її життя. Пісні, що стали народними. Їхня популярність, фольклорна основа, народнопоетичні образи. ТЛ: історична пісня.	Давати визначення фольклору, називати його особливості, жанри. Пригадати історичні відомості про часи, змальовані в піснях. Уміти вдумливо читати тексти, розповідати про національних героїв, які змальовано в них. Уміти створювати уявні словесні картини. Визначати провідні мотиви пісень. Розвивати вміння характеризувати образи історичних осіб, лицарів-оборонців рідної землі. Висловлювати власні судження. Дискутувати про те, за що народ увіковічнив імена своїх героїв. Давати визначення історичної пісні, уміти пояснити її особливості. Розуміти значення і функції пісні в житті українського народу. Знати і розповідати легенду про Марусю Чурай. Розвивати вміння виразного читання, коментування пісень. Визначати і пояснювати художні засоби. Висловлювати власне ставлення до Марусі та її пісень. Уміти створювати уявний словесний портрет легендарної поетеси. Вивчити напам'ять: «Ой Морозе, Морозенку», «Засвіт встали козаченьки». <i>Усвідомлення лицарства, сміливості, фізичної, духовної сили наших героїчних предків. Виховання і утвердження цих якостей у наш час. Розуміння того, що добра слава про обдаровану людину живе у віках, що поет — активний творець духовності.</i>
5	Українські народні думи «Маруся Богуславка», «Дума про козака Голоту», «Іван Богун» Героїчний епос українського народу. Різновиди дум (історико-героїчні, соціально-побутові). Кобзарі та лірники – виконавці народних дум (О. Вересай, Г. Гончаренко, М. Кравченко та ін.). Сучасні виконавці: Василь та Микола Литвини, В. Нечепя. Національна капела бандуристів України. Жанрова своєрідність, історична основа, героїчний зміст дум. Специфічність поетичної форми, ритму. Морально-етична проблематика. Проблема вибору, душевна роздвоєність Марусі Богуславки між любов'ю до рідної землі та становищем дружини турецького вельможі («Маруся Богуславка»). Звеличення мужності й звитяги народних героїв («Дума про козака Голоту»). Узагальнений образ українського козака-оборонця рідної землі. Протиставлення в думі відважного козака багатому татарину. Художні засоби	Осмислено читати думи, переказувати зміст, уміти визначати їхню тематику, художні особливості. Розвивати навички аналізу художнього образу (аналізувати образ української полонянки Марусі, її сміливий, героїчний учинок, образи козаків Голоти та Івана Богуна). <i>Усвідомлення того, що любов до вітчизни – одна з найбільших людських чеснот. Прагнення до гармонії вчинків із загальнолюдськими цінностями.</i>

	їх змалювання. Доба Хмельниччини в думі «Іван Богун». Історична основа та художній вимисел у ній. Порівняльний аналіз дум та історичних пісень. Багатство пісенної творчості українського народу. ТЛ: думи.	
8	СВІТ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ Лірика як своєрідний вид літературної творчості, її особливості та жанри. Тарас Шевченко «Думи мої, думи мої...» (1847), «Ой три шляхи широкії...», «Мені однаково, чи буду...», «Лілея», «Русалка» Викуп поета з неволі, причини його покарання царем, арешт, перебування в казематі, заслання. Усвідомлення власної місії поета. Роздуми автора про власну долю, долю України, плинність, скороминущість життя людини, про її долю. Баладна творчість Шевченка. «Лілея» та «Русалка» – баладні твори, що варіюють не байдужу для поета тему (нешлюбні діти, зневажувані в патріархальному суспільстві). Фольклорні мотиви перетворення людини (в рослину, у фантастичну істоту). Драматична доля героїні балади «Лілея». Чужість і психологічна глухота оточення. Пошук Лілеєю душевного прихистку та взаєморозуміння. «Русалка»: відчай і малодушність одного персонажа (мати), протиставлені вмінню прощати – іншого (дитина-русалка). ТЛ: філософська лірика, громадянська лірика, силабо-тонічне віршування (рими, стопи, двоскладові віршові розміри), балада (повторення).	Давати визначення поняття «лірика», називати її особливості та основні жанри. Повторити вивчене про Т.Г. Шевченка в попередніх класах. Уміти розповідати про викуп поета з неволі та заслання. Вдумливо читати поезії. Розвивати навички аналізу художнього тексту — аналізувати лірику поета в контексті його біографії. Вміти коментувати основні мотиви, ідеї поезій Т. Шевченка, художні засоби, використані в них. Висловлювати власні міркування. Визначати віршові розміри поезій. Вивчити напам'ять: «Мені однаково, чи буду...» <i>Усвідомлення громадянської позиції людини як одного з проявів духовності. Виховання вимогливості до себе, уважного ставлення до іншого.</i>
6	Іван Франко «Гримить!...», «Земле моя, всеплодюча мати...», «Vivere memento!», «Легенда про вічне життя» Короткі відомості про Івана Франка як поета. Цикл «Веснянки», його соціальний підтекст, алегоричність образів. Тривожне передчуття змін у суспільному житті («Гримить!...»). Ліричний герой поезії І.Франка – невтомний трудівник на благо народу, у якого він черпає сили («Земле моя, всеплодюча мати...»). Спорідненість образу матері-землі у вірші з античним міфом. Життєве кредо митця в поезії «Vivere memento!». Філософська лірика поета («Легенда про вічне життя»). Вічний мотив пошуку безсмертя. ТЛ: анафора, епіфора, алітерація, асонанс,	Уміти аналізувати поезії І.Франка в єдності ідейного змісту та художньої форми. Розкривати роль художніх засобів у віршах. Визначати особливості побудови, віршовий розмір, тип римування.

5	трискладові віршові розміри. Леся Українка «Ви щасливі, пречистії зорі...», «Давня весна», «Хотіла б я пісню стати...», «Хто вам сказав, що я слабка...», «Давня казка» Життя поетеси, її мужність і сила духу. Потужне ліричне начало, романтичність, волелюбність, оптимізм, мрія і дійсність як провідні мотиви її поезії. Тема гармонійного єднання людини з природою. Ідея вільної творчості, незламності в житті, вільнолюбства людини. Проблеми і мотиви: роль митця в суспільстві, служіння музи й народові, суть людського щастя, вдячності (поема «Давня казка»). ТЛ: інтимна лірика, пейзажна лірика..	Знати і вміти розповідати про Лесю Українку. Розвивати навички виділення основних мотивів у поезіях, аналізувати роль художніх засобів, визначати віршові розміри поезій. Уміти прокоментувати зміст поеми «Давня казка», пояснити умовність описаної ситуації; визначити її основні проблеми і мотиви, головну думку. Розвивати уміння здійснювати порівняльну характеристику образів (Поета і Бертольда), складати план порівняльної характеристики. Висловлювати власні судження про свободу творчості, про вільнолюбство людини. Вивчити напам'ять: «Хотіла б я пісню стати...» <i>Розуміння того, що сила духу – конструктивне начало в житті. Усвідомлення важливості формування і розвитку індивідуальності, неповторності творчої особистості.</i>
4	Володимир Сосюра «Любіть Україну!», «Солов'їні далі...», «Васильки», «Осінь» («Облітають квіти, обриває вітер...») Коротко про поета. Патріотичні, інтимні, пейзажні мотиви його творів. Щирість ліричного самовираження. Патріотичний пафос віршів («Любіть Україну!...», «Солов'їні далі...»). «Васильки» – вірєць інтимної лірики. Пейзажна лірика («Осінь»). Образотворчі засоби поезій. ТЛ: патріотична лірика.	Виразно й осмислено читати твори, уміти здійснювати їх текстовий аналіз, визначати художні засоби та віршові розміри. Вміти пояснювати відмінність між патріотичною та інтимною лірикою. Вивчити напам'ять: «Любіть Україну!» <i>Усвідомлення того, що щирість особистих почуттів – невід'ємне багатство духовного світу людини.</i>
3	Володимир Підпалый «...Бачиш: між трав зелених...», «Зимовий етюд», «Матері» Коротко про письменника. Щирість почуттів поета. Ідея гуманізму, людяності, бережливого ставлення до природи, своєї родини. Незбагненна краса світу, патріотичні почуття, передані словом. Багатозначність і змістова глибина художніх образів («Зимовий етюд»). Поетичний образ матері («Матері»).	Виразно і вдумливо читати вірші. Уміти коментувати основні ідеї, мотиви. Співвідносити їх із власними думками про гуманність, бережливе ставлення до природи, людей, красу світу, патріотичні почуття. Дискутувати про це. Визначати художні засоби в поезіях. <i>Усвідомлення того, що гуманізм, бережливе ставлення до природи є важливими рисами духовно багатой особистості.</i>
5	Василь Голобородько «З дитинства: дощ» («Я уплетений...»), «Наша мова», «Теплі слова», «Золота птаха», «Лис» Самобутня постать поета в українській літературі. Наскрізний патріотизм, філософічність, фольклорна основа його поезій, народознавчі аспекти. Оригінальність, простота висловлення глибоких почуттів, важливих думок. ТЛ: вільний вірш, асоціативні образи.	Знати визначення поняття вільного вірша, розуміти його специфічну форму. Виразно й усвідомлено читати поезії. Пояснювати власне розуміння їхнього образного змісту, коментувати художні засоби. Визначати основний пафос поезій, ідею кожної з них. Уміти розкривати образи рідної хати, шляху, ліричного героя. <i>Формування життєстверджуючих, оптимістичних настроїв. Розвиток естетичного відчуття і смаку.</i>
4	Дмитро Павличко «Я народився на землі...», «Родина», «Погляд у криницю» Стисла розповідь про поета, його	Уміти аналізувати поетичні твори Д.Павличка, розкривати їхній патріотичний зміст, автобіографічні мотиви, визначати художні

1	літературну та громадську діяльність. Автобіографічна основа, патріотичні мотиви поезії. («Я народився на землі...»). «Білі сонети» Д. Павличка. Роздуми про сенс життя («Погляд у криницю»), про єдність людини з її родом, рідною землею, матір'ю («Родина»). Олена Матушек «Порятуйте красу» Коротко про поетесу. Художнє осмислення в поезії ролі краси в людському житті як джерела духовного збагачення.	засоби, пояснювати актуальність поезій. <i>Виховання патріотичних почуттів, бережливого ставлення до природи.</i> Розвивати навички самостійного аналізу ідейного змісту та художньої форми поезії, визначати її віршовий розмір. Називати сучасних поетів. Виразно й усвідомлено читати їхні поезії, уміти визначати ідейно-образний зміст, метафоричність поетичних образів. Уміти висловлювати власні думки з приводу прочитаних поезій. Вивчити напам'ять: 1 вірш (на вибір). <i>Формування естетичного смаку, вміння відчувати й бачити красу художнього світу. Формування самостверджуючої життєвої позиції.</i>
5	Із сучасної української поезії (кінця XX – початку XXI ст.) О. Забужко, Ю. Андрухович, В. Неборак, І. Римарук, В. Герасимюк, І. Малкович, А. Мойсієнко, І. Павлюк, Г. Кирпа, Н. Дзюбенко та ін. (на вибір). Розмаїття сучасної лірики. Прагнення поетів зазирнути у світ душі звичайної людини, осмислити її призначення та сенс життя. Морально-етичні проблеми, краса природи.	
8	НАЦІОНАЛЬНА ДРАМА Драматичні твори як літературний рід. Їхні особливості, жанри. Іван Карпенко-Карий «Сто тисяч» Короткі відомості про життя і творчість видатного українського драматурга XIX ст., про театр «корифеїв». Трагікомедія «Сто тисяч» – класичний взірець українського «театру корифеїв». Проблема бездуховності людини, засліпленої прагненням до наживи, втілена в образі Герасима Калитки. Влада грошей – наскрізна і «вічна» тема у світовому мистецтві. Засоби сатиричного змалювання. ТЛ: драматичний твір (поглиблено), комедія, трагікомедія.	Давати пояснення, що таке драматичні твори, які їх особливості та жанри. Знати найголовніші відомості про драматурга, розповідати про його життя і творчість за складеним планом. Самостійно читати текст комедії. Уміти визначати основні засоби змалювання образу Герасима Калитки, характеризувати образи дійових осіб п'єси. Розуміти актуальність проблем комедії для сучасного життя. Дискутувати про бездуховність людини, про сенс людського життя та інші думки, викликані прочитанням твору. Удосконалювати вміння робити власні висновки й узагальнення. <i>Усвідомлення того, що бездуховність – прояв зла в житті людини.</i>
8	З УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЗИ Епос як один з основних літературних родів, його особливості, жанри. Михайло Коцюбинський «Дорогою ціною» Коротко про письменника. Пригодницький, романтичний сюжет повісті. Вічний тип шукача правди. Протест Остапа і Соломії проти кріпосницької наруги — протест проти будь-якого насильства над	Уміти пояснити, що таке епос, які його основні жанри. Удосконалювати навички аналізу пригодницького романтичного сюжету, композиційних особливостей твору. Пояснювати відмінність між сюжетом і композицією. Розповідати про почуття героїв, спираючись на текст. Аналізувати образ Соломії (за складеним планом). Розвивати вміння робити власні

	людиною. Проблема волі людини та можливостей її здобуття. Кохання Остапа і Соломії як центральний мотив у творі. Його непереможна сила, що рухає вчинками, поведінкою, вибором героїв. Час і вічність у повісті, символічні образи. Романтичність, мужність і сила волі української жінки Соломії.	висновки, аналізуючи вчинки героїв. Уміти пояснити образи часу й вічності в повісті, символічні образи, роль і сенс кольорів, звуків. Висловлювати роздуми про проблему волі людини і можливості її досягнення в сучасних умовах. <i>Усвідомлення необхідності особистої свободи для гармонійного розвитку, краси глибокого почуття кохання, мужності, сили волі як рис характеру, необхідних для боротьби зі злом.</i>
3	Олександр Довженко «Ніч перед боєм» Видатний український кінорежисер і письменник. Його оповідання про Велику Вітчизняну війну. «Ніч перед боєм» – твір про героїзм, самовідданість, патріотичні почуття українців, проявлені під час воєнного лихоліття. Образи діда Платона і діда Савки – представників українського трудового народу. Їхній моральний урок для солдатів.	Знати найголовніші факти з біографії митця. Вдумливо прочитати твір. Уміти виокремити в ньому основне. Характеризувати образи діда Платона і діда Савки. Пояснити той важливий моральний урок, який продемонстрували ці герої власним самовідданим вчинком. Уміти визначити ідею твору. Висловити власну думку про поняття патріотизму, героїзму у воєнний та мирний часи. <i>Виховання почуття патріотизму.</i>
3	Борис Харчук «Діана» Коротко про митця. Його оповідання про дітей та для дітей. «Діана» -- оповідання про вірність, любов, турботу про природу і тварин. Художні засоби, використані митцем, поза сюжетні елементи (портрет, пейзаж) та їхня роль у творі. Образи людей і собаки Діани.	Удосконалювати вміння читати, коментувати та переказувати сюжет твору, характеризувати образи. Закріплення вміння висловлювати свої судження про вчинки та почуття людей, описані в оповіданні. Уміти визначати ідею твору. Розвиток навичок ідейно-художнього аналізу невеликого епічного твору, зосередження уваги на психологічній характеристиці персонажів. Визначати проблематику та ідею невеликого епічного твору, особливості його сюжету та композиції, роль художньої деталі. <i>Усвідомлення значення вірності у житті, душевного багатства людини.</i>
4	Степан Процюк «Агронавти» Коротко про письменника та його твори для дітей. «Агронавти» -- третя історія Марійки та Костика. Роздуми про перше кохання, про суперництво і справжню дружбу. Античний міф про аргонавтів -- композиційний центр твору. Історія про хлопчика і дівчинку, пісня, віщі сні, передчуття серця – позасюжетні елементи твору. Роль у творі вставної історії про хлопчика і дівчинку, пісень, віщих снів, мотиву передчуття. Докори сумління – найстрашніше покарання. Мрія в житті людини, пошуки істини, людина і гроші, доля заробітчанина – проблеми сучасного життя, розкриті через образи твору. Людина повинна навчитися любити – ідея твору.	Уміти розказати про сучасного письменника. Удосконалювати вміння читати, коментувати та переказувати твір. Визначати елементи сюжету. Пояснювати роль позасюжетних елементів у творі, визначати його проблематику. Уміти характеризувати образи Марійки, Костика, Миколи, пояснювати роль у творі античних та середньовічних образів (Ромео і Джульєтта, агронавти, Медея, Сізіфова каменюка). Закріплення вміння висловлювати свої судження про вчинки та почуття людей, описані у творі. Уміти визначати його ідею. <i>Виховання відповідальності за свої вчинки, формування думки про важливість морального, духовного начала в житті людини.</i>
6	Ніна Бічуя «Шпага Славка Беркути» Повість про школу, про роль батьків у	Уміти переказувати сюжет твору, пояснювати

	вихованні дітей та їхньому дозвіллі. Проблема дорослішання особистості в сучасному світі. Особливості композиції твору. ТЛ: літературний характер, психологізм.	особливості композиції, висловлювати міркування про справжню дружбу, чесність, взаємопідтримку і відповідальність; про моральний вибір у житті. Характеризувати образи героїв твору. Дискутувати про вплив оточення на виховання дитини. <i>Осмилення важливості моральних чеснот у житті людини, дружби та підтримки батьків.</i>
4	Олесь Бердник «Хто зважиться – вогняним наречеться» Фантастична повість. Елементи казковості та наукової фантастики, морально-етична проблематика: людина і природа, людина і мрія, людина і технічний прогрес. Духовні пріоритети в житті, відповідальність кожного за долю планети й людства. Сила волі й героїзм, уміння прийняти рішення в екстремальній ситуації, романтика міжзоряних подорожей. ТЛ: фантастична повість.	Уміти переказувати зміст, визначати головні проблеми, характеризувати образи героїв; пояснювати символічний образ Краю Казки. Розуміти ідею гуманізму у творі. Висловлювати міркування про роль казкового, незвичайного, дивовижного в нашому житті. Написати фанфік на тему твору О.Бердника. <i>Розвиток творчої уяви, естетичного смаку.</i>
4	УКРАЇНСЬКИЙ ГУМОР І САТИРА Гумор і сатира як засоби комічного зображення в художньому творі, їх найпоширеніші види. Найвидатніші представники. Володимир Самійленко «На печі», «Сміливий чоловік», «Діяч», «Невдячний кінь» Коротко про митця. Гумор і сатира поета як поштовх до роздумів про справжній патріотизм, чесність, самовідданість, порядність та лицемірство, пристосуванство. Засоби творення гумору та сатири. Сатирична іронія віршів, особливості їх композиції. ТЛ: гумор і сатира (поглиблено), антитеза, іронія.	Розуміти відмінність між гумором і сатирою. Знати і вміти розповісти найцікавіші відомості про письменника. Вдумливо читати поезію. Розвивати вміння описувати гумористичні ситуації. Розрізняти гумор і сатиру. Уміти простежувати роль антитези в розкритті ідеї твору. Висловлювати власні міркування, дискутувати про способи вияву патріотичних почуттів. <i>Усвідомлення цінності дотепного, а часом і в'їдливого слова в житті людини.</i>
5	Остап Вишня «Сом», «Відкриття охоти», «Як варити і їсти суп із дикої качки», «Бекас», «Відкриття охоти» Трагічна творча доля українського гумориста, велика популярність і значення його усмішок у 1920-ті роки. Мисливські усмішки у творчій долі письменника. Оптимізм, любов до природи, людини, м'який гумор як риси індивідуального почерку Остапа Вишні. ТЛ: усмішка.	Розуміти, що гумор – одна з провідних рис характеру українців. Знати про гумористичну, сатирично-викривальну традицію української літератури (фольклор, С.Руданський, Л.Глібов, І.Нечуй-Левицький, І.Карпенко-Карий, В.Самійленко). Вміти аналізувати усмішки, художні засоби, портрет, пейзаж, засоби характеротворення, використання народних прикмет, прислів'їв, приказок. Порівнювати мисливські усмішки Остапа Вишні з пейзажними описами у творах інших письменників. <i>Усвідомлення оптимістичної ролі гумору в житті людини. Розвиток самокритичності, спроможності проводити доречні толерантні аналогії.</i>
4	Валентин Чемерис «Вітька + Галя, або Повість про перше кохання» Гумористична повість про життя і пригоди школярів із села Великі Чаплі:	Удосконалювати навички виразного читання, проблемно-образного аналізу твору. Уміти переказувати гумористичні ситуації, характеризувати образи Вітька Горобця, Федька

2	дружбу і перше кохання, вірність і перший поцілунок, дуель і перше побачення. Дитячі проблеми в дорослому житті, передані засобами гумору. Олег Черногуз «Як поводитися в кіно», «Як вибрати ім'я» Коротко про письменника. Збірка гумористичної прози «Веселі поради». Оригінальна форма безсюжетної гумористичної розповіді. Іронічне тлумачення «живих прикладів» з життя.	Котигорошка, Галі Козачок. <i>Поетизація першого почуття, виховання культури спілкування підлітків, підготовка їх до реалій життя.</i> Уміти аналізувати «веселі поради». О. Черногуза, розкривати їх іронічний зміст. <i>Усвідомлення необхідності гумору в житті українців, життєствердного оптимістичного настрою.</i>
4 (упродовж року)	ЛІТЕРАТУРА РІДНОГО КРАЮ Ознайомлення з творами письменників-земляків.	Знати про письменників, які народилися в рідному краї. Прочитати їхні твори (на вибір). Уміти прокоментувати їхні ідейно-художні особливості, висловити власні судження і враження про ці твори. <i>Шанобливе ставлення до талановитих земляків.</i>
2	УРОК-ПІДСУМОК Бесіда про твори, що вивчалися упродовж року й викликали найбільше роздумів, суперечок, зацікавлення.	Згадати про письменників і твори, що вивчалися упродовж року. Закріплення вміння висловлювати власні міркування про найулюбленіші твори. <i>Усвідомлення того, що власна думка і власна позиція — важливі риси характеру особистості.</i>

9-й клас

Усього – 140 год. На тиждень – 4 год.
Текстуальне вивчення творів – 110 год.
Повторення й узагальнення – 2 год.
Література рідного краю – 4 год.
Позакласне читання – 8 год.
Розвиток мовлення – 8 год.
Резервний час – 8 год.

К-ть год.	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
2	ВСТУП Роль і місце літератури в житті нації. Складність і специфіка розвитку української літератури. Творча індивідуальність митця. Художній твір – нова естетична дійсність, що «вбирає» свій час і є носієм національних та загальнолюдських цінностей. Аналіз твору в історичному та естетичному контекстах. ТЛ: аналіз художнього твору, контекст, естетика.	Уміти пояснювати відмінність усної словесності від «книжної» літератури (повторення вивченого). <i>Усвідомлення національного і вселюдського значення мистецтва.</i>
6	УСНА НАРОДНА ТВОРЧИСТЬ Початки художньої творчості народу (народна обрядовість). Специфіка фольклору як усної народної творчості, його роль у житті народу, у збагаченні національної літератури.	Знати й уміти розрізняти види і жанри усної народної творчості, розкрити роль фольклору в житті українського народу, його місце в розвитку літератури.

	Українське весілля Весілля – один із провідних жанрів родинно-обрядової творчості. Основні етапи весілля та їхній пісенний супровід. Весільні пісні: «До бору, дружечки, до бору...», «А брат сестрицю та й розплітає...», «Розвий, сосно, сімсот квіток...», «Летять галочки у три рядочки...», «Ой матінко, та не лай мене...», «Горіла сосна, палала...» (на вибір). Естетична специфіка весільної пісні як обрядової. Використання елементів народної обрядовості у творах українських письменників (Г.Квітка-Основ'яненко, І.Котляревський, Т.Шевченко, Марко Вовчок, П.Куліш, М.Стельмах, У.Самчук та ін.). Родинно-побутові пісні «Місяць на небі, зіроньки сяють», «Цвіте терен, цвіте терен», «Сонце низенько», «В кінці греблі шумлять верби», «Ой не світи, місяченьку», «Чи я в лузі не калина була...» (на вибір). Процес виникнення фольклору. Багатство і розмаїття українського фольклору (повторення і узагальнення вивченого). Види родинно-побутових пісень (про кохання, про сімейне життя). Культ романтизованих почуттів, сентиментальний пафос, традиційна символіка, образотворчі засоби. Українські народні балади «Ой летіла стріла», «Ой на горі вогонь горить», «Ой чие ж то жито...» Тематичні та стильові особливості, сюжет, герої українських балад. Класифікація балад (легендарні, історичні, сімейні, любовні та ін.). Художня майстерність. Прийом метаморфози (перетворення людини в рослину) у баладі «Ой чие ж то жито...» ТЛ: народна пісня (поглиблено), балада (поглиблено).	Мати уявлення про обряд українського весілля. Виразно читати весільні пісні, вміти їх аналізувати, звертаючи увагу на мотиви, настрій, художні засоби. Визначати види родинно-побутових пісень. Уміти аналізувати тексти, визначати їхні мотиви, тематику, художньо-поетичні засоби, зокрема образи-символи. Уміти розкрити зміст поняття «балада». Розрізняти види балад. Аналізувати тексти за змістом і стильовими особливостями. Пояснювати драматизм колізії, специфічність закінчення, реалістичне і фантастичне в баладі. Вивчити напам'ять: 2 пісні (на вибір). <i>Розуміння понять «трагічне – комічне – піднесене» та «оптимістичне-песимістичне», їхнє місце в житті людини. Усвідомлення значення давньої культурної спадщини свого народу.</i>
4	ДАВНЯ ЛІТЕРАТУРА Українська середньовічна література XI—XV ст. Розвиток писемності після хрещення Руси-України (988 р.). Найдавніші рукописні книги Київської Русі (Остромирове Євангеліє, Ізборник Святослава). Перекладна література Біблія (фрагменти). Легенди: про Вавилонську вежу, про Мойсея. Притча про блудного сина. Притча про сіяча Біблія як Святе Письмо. Українські переклади Біблії (П. Куліш, І. Пулюй, І. Нечуй-Левицький, І. Огієнко, І.Хоменко). Використання біблійних тем, сюжетів, мотивів, образів у світовій та українській літературах. ТЛ: притча (поглиблено).	Розуміти роль християнства (Біблії) в духовному житті українського народу. Мати уявлення про найдавніші книги Київської Русі. Мати уявлення про біблійні книги в давній Україні, знати перекладачів Біблії українською мовою. Переказувати і тлумачити біблійні легенди, притчі. <i>Пізнання і засвоєння християнської моралі: ідеалів правди, чесності, патріотизму, скромності, любові до ближнього. Зацікавлення й повага до літератури інших народів, зокрема стародавнього Сходу як невід'ємного чинника у становленні української культури.</i> <i>Усвідомлення універсальності євангельських істин людського буття.</i>
6	Пам'ятки оригінальної літератури княжої Руси-України	

	Літописи як історико-художні твори. Літопис Руський («Повість временних літ», «Київський літопис», «Галицько-Волинський літопис»). Нестор Літописець. «Києво-Печерський Патерик» як пам'ятка життєвої літератури. «Поучення Володимира Мономаха». «Слово про закон і благодать» Іларіона – зразок ораторської прози. «Слово о полку Ігоревім» – давньоруська пам'ятка, перлина українського ліро-епосу. Історична основа твору. Переклади і переспіви його в XIX–XX ст. Питання авторства. Особливості композиції та стилістичних засобів. Образи руських князів у творі. Наскрізна ідея патріотизму. Символічно-міфологічні образи та їхнє значення. Фольклорні мотиви. Роль пейзажу в розгортанні сюжету. Поетичність образу Ярославни. ТЛ: ліро-епіка (поглиблено), героїчна поема.	Називати основні пам'ятки оригінальної літератури. Уміти пояснити значення давніх літописів для збереження відомостей про життя, культуру, звичаї наших пращурів. Знати історію відкриття пам'ятки «Слово о полку Ігоревім», основні гіпотези авторства, історичну основу, про її переклади та переспіви. Виразно й усвідомлено читати поему, вміти переказувати і коментувати сюжет «Слова...». Вміти характеризувати образи руських князів, княгині Ярославни, образ Руської (української) землі, символічно-міфологічні образи, фольклорні мотиви, стилістичні засоби, особливості композиції твору. Розвивати навички визначення основної ідеї. Вміти висловлювати власні міркування про її актуальність у наш час. <i>Усвідомлення того, що любов до рідної землі, вірність у коханні — вічні загальнолюдські цінності. Розуміння «золотої середини» у вчинках людини.</i> <i>Виховання поваги до історичного минулого нашого народу, до його культурних пам'яток.</i>
6	Українська література доби Ренесансу і доби Бароко Розвиток книгодрукування. Перші друковані книги в Україні. Іван Вишенський, Іван Величковський, Дмитро Туптало, Семен Климовський, Феофан Прокопович – видатні діячі української культури. Історично-мемуарна проза. Загальні відомості про козацькі літописи (Самовидця, Г. Грабянки, С. Величка) та «Історію русів». Давня українська драматургія (шкільна драма, інтермедія). Вертеп як вид лялькового театрального дійства. Григорій Сковорода «Бджола та Шершень», «Всякому місту – звичай і права», «De libertate», «Пісня 28» (із «Саду Божественних пісень») Життя і творчість філософа, просвітителя, поета. Його християнські морально-етичні ідеали. Збірки «Сад Божественних пісень», «Байки Харківські», філософські трактати. Біблійна основа творчості Г.Сковороди та його вчення про самопізнання і «сродну працю». Проповідь житейської невибагливості, пошуку гармонії з собою і світом. Збірка «Сад Божественних пісень». Тематика віршів, поетичний образ Саду. «Пісня 28» зі збірки, її ідейний зміст. Критика тогочасного суспільного ладу, його несправедливості в поезії Г.Сковороди («Всякому місту – звичай і права»). Уславлення свободи як найвищої цінності людини («De libertate»). Повчальний характер і художні особливості збірки «Байки харківські». Образне втілення ідеї «сродної праці» («Бджола та Шершень»). Майстерність діалогічної форми викладу. Мудрість і лаконізм афористичних висловів Г.Сковороди, його місце в українській літературі та філософській світовій думці.	Називати перші друковані книги в Україні. Мати уявлення про епохи Ренесансу й Бароко. Розуміти значення видатних діячів української культури цього часу. Мати уявлення про козацькі літописи, «Історію русів», про вертеп. Знати і вміти розповісти про життя Г.Сковороди. Вміти проаналізувати зміст його поезій, байку «Бджола та Шершень». Уміти сформулювати власне розуміння й актуальність для сьогоденного життя положень філософії Г. Сковороди. Вивчити напам'ять: «Всякому місту – звичай і права». <i>Виховання толерантності, почуття патріотизму.</i> <i>Осмислення важливості для становлення і реалізації себе як особистості ідей самопізнання та гармонії зі світом.</i>

	ТЛ: Ренесанс, Бароко.	
9	НОВА УКРАЇНЬСЬКА ЛІТЕРАТУРА Суспільно-історичні, культурні обставини становлення нової української літератури. Літературний процес кінця XVIII – першої половини XIX ст. Духовне поневолення нації. Життя народу – предмет художнього зображення. Актуальність фольклорної традиції. Розвиток фольклористики, етнографії. Основні художні напрями (класицизм, романтизм, початкові форми реалізму; бурлескна стильова течія). Визначні українські письменники. Іван Котляревський. «Енеїда», «Наталка Полтавка», «Москаль-чарівник» Творчість І. Котляревського – новий етап у розвитку національного самоусвідомлення. Поет, драматург і театральний діяч. Історія появи поеми «Енеїда». Національний колорит, зображення життя всіх верств суспільства, алюзії на українську історію. Бурлескний гумор, народна українська мова. Утвердження народної моралі (картини пекла). Втілення в образах поеми волелюбних прагнень українського народу, його високих моральних якостей. «Енеїда» як енциклопедія українських звичаїв, побуту, обрядів. Особливості жанру. Соціально-побутова драма «Наталка Полтавка» – перший твір нової української драматургії. Її довготривале сценічне життя. Торжество народної етики. Наталка як уособлення кращих рис української жінки. Показ моральної вищості представників трудового народу (Петра, Миколи, Терпилихи) над представниками вищих верств суспільства (Виборним, Возним). Драматургічна майстерність автора. Роль пісні у творі. Т.Шевченко про значення творчості І.Котляревського в українській літературі. ТЛ: літературний напрям, течія, травестія, пародія, бурлеск, алюзія. Силабо-тонічне віршування (поглиблено).	Знати про становлення нової української літератури. Назвати найвизначніших письменників цього часу. Знати про життя і творчість І. Котляревського. Розуміти його роль у розвитку української літератури, в розвитку національного самоусвідомлення. Аналізувати розділи «Енеїди» (на вибір). Визначати провідні проблеми і мотиви твору. Характеризувати героїв поеми, образ Енея. Висловлювати власні міркування про його вчинки і характер. Коментувати проблему війни: погляд автора і героїв. Характеризувати головну героїню «Наталки Полтавки», інших персонажів п'єси, аналізувати художні засоби розкриття внутрішнього світу Наталки, гумористичні засоби у творі. Робити порівняльну характеристику дійових осіб, їхніх життєвих позицій. Пояснювати роль і функцію пісень у драмі. Уміти розкрити значення творчості І. Котляревського в українській літературі. Вивчити напам'ять: уривок з «Енеїди» (на вибір). <i>Формування активної життєвої позиції, розвиток умінь відстоювати людську гідність, власні принципи, усвідомлення можливості вибороти власне щастя.</i>
6	Григорій Квітка-Основ'яненко «Маруся», «Салдацький патрет» Батько української прози, один із перших у Європі «творців людової повісті» (І. Франко). Гуманістичний пафос, християнські ідеали, етнографічне тло творів. «Маруся» як демонстрація спромог українського прозового слова, перша україномовна повість нової української літератури, взірць романтизму. Художнє розкриття письменником традиційних народних моральних уявлень. Утілення морального й естетичного ідеалів в образі головної героїні твору. Інші персонажі повісті: розважливості, батьківське піклування (Наум Дрот), вірність у коханні (Василь). Композиція повісті. Трагічний злам усталеного ходу подій як нагадування про стихійний плин людського життя.	Знати основне з життя і творчості письменника. Розуміти причини написання перших творів російською мовою і необхідність його виступів на захист рідної мови. Мати уявлення про художні засоби романтизму, християнські ідеали повісті «Маруся». Уміти охарактеризувати образи персонажів твору, визначати його композиційні особливості та проблематику. Висловлювати міркування про поведінку та моральні пріоритети героїв твору. Дискутувати про сенс людського життя, справжнє кохання й вірність. Уміти проаналізувати оповідання «Салдацький патрет» як зразок бурлескно-реалістичного твору. Оцінити значення Г.Квітки-Основ'яненка для розвитку української культури і духовності.

	Оповідання «Салдацький патрет» як зразок бурлескно-реалістичних творів письменника. Природа сміху в оповіданні: гумористичне зображення оточення і самого маляра. Підтекст твору: полеміка з некомпетентними критиками, які виносили суворий присуд новому українському письменству. П.Куліш про Г.Квітку. ТЛ: сентименталізм.	<i>Усвідомлення необхідності соціально активної позиції в житті.</i>
7	Література українського романтизму Ідейно-художні особливості романтизму. Зв'язок із ідеями Просвітництва, з національним рухом. Осередки романтичного руху на Слобожанщині, Чернігівщині й Полтавщині, у Західній Україні («Руська трійця»). Поети-романтики (Л.Боровиковський, П. Гулак-Артемівський, Є. Гребінка, М. Костомаров, А.Метлинський, В. Забіла, М. Петренко, О.Афанасьєв-Чужбинський, М. Шашкевич). Байкарська творчість поетів-романтиків (П.Гулак-Артемівський, Л.Боровиковський, Є.Гребінка). Петро Гулак-Артемівський – перший байкар-класик української літератури. Започаткування байки-казки («Пан та Собака»). Собака як алегоричний, узагальнюючий образ. Глибоке співчуття поета безправному селянству, осуд деспотизму та сваволі панів. Оспівування прагнення людини до волі (байка-мініатюра «Дві пташки в клітці»). Балада «Рибалка» П.Гулака-Артемівського (мотив сильнішого за людину потягу, уособленого в образі русалки). Засоби романтичного зображення («Соловейко» М. Костомарова). Приховане порівняння: соловейко і «співець»-поет. Відгук співу в романтично настроєній душі. Євген Гребінка. Збірка байок «Малоросійські приказки». Педагогічна і видавнича діяльність письменника, його участь у викупі Т.Шевченка з кріпацтва. Байка «Ведмежий суд». Викриття несправедливості кріпосницького судочинства. Мотиви моральної вищості поведінки простого народу над бундючністю «панів», неможливість довірливих стосунків із ними («Пшениця», «Вовк і Огонь»). Висока оцінка І.Франком байкарської майстерності Є. Гребінки. Вірш «Човен». Образ небезпечної морської плавної як уособлення життєвого шляху людини. Пісенна (романсова) лірика поета українською та російською мовами («Ні, мамо, не можна нелюба любити», «Черные очи» та ін.). Маркіян Шашкевич – основоположник нової української літератури на західноукраїнських землях. Фольклорні мотиви у його поезії («Веснівка»), змалювання краси природи, образотворчі засоби поезії. Значення романтизму для нового етапу розвитку слов'янських літератур. ТЛ: романтизм, романс.	Знати про розвиток романтизму в Україні, називати його яскравих представників. Уміти виразно читати поезії, визначити головні мотиви, коментувати їх у зв'язку з художніми особливостями і народнопісенною лірикою. <i>Усвідомлення того, що романтик — духовно багата, творча людина. Виховання шанобливого ставлення до засад народної моралі й етики: працелюбності, щирості, любові й поваги до батьків. Краса вірності в коханні.</i> Пояснювати, яку роль зіграли П.Гулак-Артемівський та Є.Гребінка в становленні нової української байки. Аналізувати байку «Пан та Собака» П.Гулака-Артемівського, розкривати її алегоричний зміст. Знати найголовніше з біографії Є.Гребінки. Уміти визначити алегорію в сюжеті байки «Ведмежий суд». Пояснити художні засоби змалювання поведінки дійових осіб. Виразно читати вірш «Човен». Уміти знайти прийом розгорнутого паралелізму, пояснити образ човна у творі та його алегоричність. <i>Усвідомлення необхідності в нашому житті дотепного, гумористичного слова, доброзичливого ставлення до людини, осудження несправедливості в житті.</i>
5	Микола Гоголь «Тарас Бульба» Творчість М.Гоголя, уродженця України,	Знати біографію митця, пов'язану з Україною.

	російського письменника, її місце на порубіжжі культур двох народів. Вираження глибини національного духу у творах прозаїка та драматурга, українська історія та фольклор як їх джерело. Повість «Тарас Бульба». Сюжет твору як узагальнення й символізація драматичної історії України. Внутрішній епічний розмах твору; піднесено-героїчний образ головного героя. Колізія морального і національно-культурного вибору в образах синів Тараса Бульби. Збагачення й вияскравлення української культурної традиції творчістю М.Гоголя, її вплив на розвиток українського письменства.	Мати уявлення про його основні твори, розуміти місце творчості письменника на порубіжжі культур двох народів. Розуміти культурно-історичні обставини, що впливали на мовний вибір митця. Знати думки Т. Шевченка про М. Гоголя. Уміти переказувати зміст повісті «Тарас Бульба», розуміти пов'язаність сюжету з історією України. Характеризувати образ головного героя. Пояснювати колізію морального і національного вибору в образах синів Тараса Бульби. <i>Усвідомлення того, що Україна – країна визначних мистецьких талантів, які зробили великий внесок у культуру інших народів.</i>
4	Тарас Шевченко Геніальний поет, мислитель, пророк національного відродження в Україні. Його винятково велике значення. Життєвий і творчий шлях письменника (узагальнювальне повторення), основні періоди творчості. Рання творчість. Перші поетичні твори баладного та елегійного жанрів («Причинна», «Думи мої...»). Засоби художньої виразності, ліричні відступи, багатство звукової організації вірша, його мелодійність, народні образи-символи. Умовність у баладі «Причинна», тривога за жіночу долю, висока художня майстерність. Вісь неперервності історичного часу («До Основ'яненка»). Історична тема («Іван Підкова», «Тарасова ніч», «Гайдамаки»). ТЛ: послання.	Знати біографію й основні віхи творчості поета. Розуміти його життєвий подвиг в умовах підневільного становища нації в першій половині XIX ст. Визначати тематику ранньої творчості поета. Уміти розрізнати лірику й ліро-епіку, визначати жанрову групу, до якої належить твір. Виразно читати поезії, коментувати їх ідейно-художній зміст. <i>Краса поетичного слова Т. Шевченка. Осмислення можливостей вирішення конфліктів між народами-сусідами, історичного примирення народів.</i>
2	Поезія періоду «трьох літ» Поема «Сон» («У всякого своя доля...») Особливості цього періоду творчості Т. Шевченка. Найвідоміші вірші («Три літа», «Заповіт», «Минають дні, минають ночі...»). Поема («комедія») «Сон» і тогочасна суспільно-політична дійсність. Композиційний прийом «сну», його роль для розширення можливостей поетичного зображення. Протистояння імперського режиму і вільнодумної, національно свідомої особистості. Сатиричний пафос поеми, його спрямування. ТЛ: гротеск, контраст, умовність.	Коментувати зміст твору, визначити головні ідеї, контрастні картини в ньому. Схарактеризувати змалювання поетом морально звироднілих «землячків» і власного ставлення до таких людей. Визначити фрагменти поеми, що справили найбільше враження, уміти пояснити свій вибір. Вивчити напам'ять: фрагмент із поеми (на вибір). <i>Усвідомлення гнітючої долі народу, підкореного імперією. Розуміння конструктивних засад, на яких ґрунтується “комедія”: рух у напрямку до демократичного устрою, національного визволення, вільного розвитку особистості.</i>
2	Національна проблематика періоду «трьох літ». «Кавказ» Національна проблематика в поемі. Пристрасний відгук на тогочасну загарбницьку імперську політику. Продовження теми національно-визвольної боротьби. Узагальнена ідея поеми – неприйняття насильства, поневолення людей, осуд загарбницьких воєн. Художня майстерність автора.	Уміти коментувати фрагменти поеми, визначати епізоди з ліричним, іронічним, інвективним забарвленнями. Вміти пояснювати узагальнену ідею твору. Вивчити напам'ять: вступний уривок з поеми. <i>Виховання почуття солідарності з боротьбою інших народів за визволення від гніту. Формування світоглядних переконань неприйняття насильства, осуду загарбницьких воєн.</i>
2	«Великий льох», «Стоїть в селі Суботові...» Епізод культурної історії (проведення	

	археологічних розкопок російськими вченими із залученням наглядців-поліцейських), що став поштовхом до написання містерії «Великий льох». Його образне переосмислення. Моральний, політичний та прогностичний сенси «розкопаного» історичного минулого. Лірико-романтичний, алегорично-сатиричний, реалістичний плани твору. Символічний смисл образів. Оцінка поетом історичних постатей. «Стоїть в селі Суботові...». Художня оцінка діяльності Богдана Хмельницького (зокрема, «возз'єднання» України з Росією 1654 р.). Зв'язок із «Великим льохом». ТЛ: поема-містерія.	Уміти співвіднести містерійні образи поеми «Великий льох» з історичними реаліями. Пояснити суворість авторської позиції щодо найменших відступів од почуття національної єдності. Розкрити символічний образ «великого льоху». Навчитися визначати в поетичному тексті образи і фрагменти додаткового символічного значення, самостійно розкривати їхній зміст. <i>Виховання почуття безкомпромісності у ставленні до гнобителів нації. Розвиток естетичного сприйняття явищ мистецтва.</i>
2	Посланіє «І мертвим, і живим, і ненарожденим...» Продовження теми «земляків» у посланні. Викриття конформізму значної частини української еліти. Засудження комплексу меншовартості. Критичний перегляд національної історії задля перспективи її кращого майбутнього. Настроєві інтонації твору (суперечка, пересторога, погроза, заклик тощо).	Розуміти культурні й політичні чинники, що спонукали поета до написання цього твору. Виразно й усвідомлено читати твір. Визначити і схарактеризувати адресата послання, провідну думку твору. Орієнтуватись у складній композиції твору, виявляти його різні настроєві інтонації. Дискутувати про актуальність мотивів твору для нашого часу. Вивчити напам'ять: фрагмент з послання (на вибір). <i>Формування переконання, що за будь-яких обставин необхідно залишатися з народом, його цінностями.</i>
6	Тема жіночої долі у творчості Т. Шевченка («Катерина», «Наймичка», «Сон» («На панщині пшеницю жала...»), «Марія», «У нашім раї на землі...» та ін.) «Вічна» тема матері й сина. Еволюція жіночого образу в поезії Шевченка. Різні типи втілення теми жіночої долі: романтичний («Катерина»), реалістично-побутовий («Наймичка», «Сон»), символічно-узагальнений («Марія»). Поема «Катерина». Художнє відтворення конфлікту між щирим і природним почуттям, прагненням Катерини до щастя й жорстокими умовами тогочасного життя. Ліричні відступи в поемі, роль пейзажу. Поема «Наймичка». Трагедія жінки з соціальних низів; боротьба за своє материнство. Людина з народу. Гуманістичний пафос поеми, поетичний опис звернення циклу її життя. «На панщині пшеницю жала...». Пристрасна мрія матері про гідне життя своєї дитини; неவிбагливість народних уявлень про щастя. Поезія «Сон» («На панщині пшеницю жала...»). Пристрасна мрія матері про гідне життя своєї дитини; неவிбагливість народних уявлень про щастя. Пафос творів Шевченка про жіночу долю, їхній наскрізний ліризм.	Розуміти становище жінки в кріпацькій Україні часів Шевченка. Вміти порівнювати різні типи втілення теми жіночої долі у творчості поета (на прикладі творів). Мати уявлення про пригноблене становище простої людини в часи кріпацтва, розуміти її прагнення до звільнення, мрії про щастя своїх дітей. Уміти пояснити поведінку і вчинки героїнь «Катерини» й «Наймички». Дискутувати про правомірність їхніх учинків, а також про вічну проблему жіночого щастя. Вивчити напам'ять: прикінцевий уривок з поеми «Наймичка». <i>Формування шанобливого ставлення до жінки в усіх її іпостасях (жінка-мати, жінка-кохана та ін.). Усвідомлення того, що жінка – уособлення краси на землі, що Свята Мати – джерело добра, яке змінює світ.</i>
4	Особистісна лірика Т. Шевченка періоду арешту, заслання і після повернення з нього.	Уміти розповісти про обставини написання цих творів. Проникнути уявою в настрої, у

	«І виріс я на чужині...», «Доля», «Росли укупочці, зросли...», «Один у другого питаєм...», ««І досі сниться: під горою...», «Сонце заходить, гори чорніють...» Риси автобіографізму в образі ліричного героя. Ностальгія за ідилією родинного життя, високе філософське призначення життя людини на землі. Самотність поета («І виріс я на чужині...», «Самому чудно. А де ж дітись?...», «Росли укупочці, зросли...», «N. N.» («Сонце заходить, гори чорніють...»), «І досі сниться: під горою...»). Підбиття підсумків чесно прожитого життя («Один у другого питаєм...», «Доля»). Медитаційний характер лірики. Образотворчі засоби. Майстерність змалювання поетом станів природи. Тонке нюансування настроїв людини. ТЛ: ліричний герой (поглиблено), лірична медитація.	внутрішній світ героїв Шевченка, вчитися бачити красу особистості. Назвати зразки поетичної образності, визначити їхню роль у структурі творів. Вивчити напам'ять: «Доля». <i>Формування переконань, що контакт із друзями, однодумцями, зі світом є підтримкою особистості, що жити треба чесно, у добрі та взаємоповазі.</i>
2	«Блаженний муж на лукаву...», «Ісаія. Глава 35» Біблія в житті Т.Шевченка. Цикл «Давидові псалми». Осмислення поетом Бога, норм християнської моралі крізь біблійні тексти («Блаженний муж на лукаву...»). Художня інтерпретація творів із Книги псалмів, риси її національної своєрідності у Т.Шевченка. Глибока смута пророка занепадом моральності, несправедливими діями «сильних світу», пригнічення люду новими, внутрішніми «ворогами». Біблійні реалії в текстах творів. Звернення до Бога з проханням змінити стан світу; Бог як оплот надії чесної людини. Ідеал життя згідно «закону Господнього». Світле пророцтво поета («Ісаія. Глава 35»). Виразення мрій поета про вільне й щасливе життя в Україні. ТЛ: псалом.	Уміти обґрунтувати розуміння Шевченком ідеї Бога. Мати уявлення про її стильове й образне вираження у творчості поета. Уміти зіставити переспів Шевченка й оригінальні біблійні тексти псалмів, визначити домінанти поетового почуття. <i>Осмислення беззаконня життя «без Бога». Усвідомлення Бога як високого духовного оплоту особистості.</i>
2	Світова велич українського поета Огляд вивченої поетичної спадщини Т. Шевченка і його міркувань із «Щоденника», прози, драматургії, образів його малювання. Визначні діячі світової культури про Шевченка. Його вплив на літератури інших народів. Шевченко та історичний поступ України. Вшанування пам'яті поета в Україні й за кордоном.	Розуміти великий духовний імпульс, який подала діяльність Шевченка в боротьбі за політичну незалежність і культурне збагачення України. Вміти схарактеризувати внесок Т. Шевченка у скарбницю української поезії, у розвиток української літературної мови, у світовий мистецький поступ. <i>Усвідомлення краси українського художнього слова, представленого в поезії Шевченка; того, що Т. Шевченко – гордість України.</i>
6	Пантелеймон Куліш «Чорна рада» П. Куліш – відомий письменник, перший український професійний літературний критик, перекладач («Біблія», твори В. Шекспіра, Дж. Байрона, Ф.Шиллера), автор підручників для школи, українського правопису («кулішівка»). Вплив на П. Куліша ідей європейського просвітництва: «Українець у Європі, європеєць в Україні». Романтична основа світогляду. Ентузіазм і жертвність П. Куліша у громадській та культурницькій роботі на шляху духовного відродження і культурного збагачення нації. «Чорна рада» – перший україномовний історичний роман. Походження його назви. Історична	Знати основні віхи життєвого і творчого шляху письменника. Уміти розрізняти жанри: роман, історичний роман, роман-хроніка, біографічний роман. Розрізняти історичну і художню правду у творі. Визначати основний конфлікт у ньому. Уміти розкрити образи й символи, пояснити особливості оповіді, засобів розкриття образів, історичний колорит. Робити порівняльну характеристику героїв. Співвідносити образи твору з художніми образами інших історичних творів вітчизняних і зарубіжних письменників.

	основа й авторська уява, романтичність стилю. Динамічний інтригуючий сюжет. Непросте життя та романтичні пригоди головних героїв. Загальнолюдські риси ініціативності, працьовитості, лицарства, благородства, вірності почуттю та обов'язку. Оцінка роману Т. Шевченком. ТЛ: роман, роман-хроніка, історичний роман.	<i>Усвідомлення значення ініціативності, наполегливості й працьовитості для досягнення поставленої мети.</i> <i>Формування рис справедливості, колегіальності, лицарства, щирості, вірності почуттю й обов'язку.</i>
4	Марко Вовчок «Інститутка» Життя і творча діяльність Марка Вовчка. Марко Вовчок як перекладач (Ж. Верна, Г. К. Андерсена, А. Е. Брема). Збірка «Народні оповідання», продовження в ній шевченківських традицій (оповідання «Козачка», «Два сини», «Максим Гримач» та ін.). Продовження теми народного життя в повісті «Інститутка». Антилюдяна суть кріпосництва та солдатчини. Образи персонажів – людей із народу та панночки. Авторська позиція у творі. ТЛ: реалізм.	Уміти прокоментувати зміст твору, визначити його жанр, пояснити особливості сюжету. Мати уявлення про пригнічене становище простої людини в історичну добу кріпацтва, розуміти повсякчасне прагнення особи до вільного, щасливого життя. <i>Формування думки, що кожна людина, незалежно від свого суспільного стану, має право бути щасливою.</i>
4	Українська поезія другої половини XIX ст. Відомі поети (Степан Руданський, Леонід Глібов, Яків Щоголів, Іван Манжура, Юрій Федькович, Михайло Старицький, Володимир Самійленко, Борис Грінченко). Страдницький життєвий шлях і творчість Павла Грабовського, революціонера-народника, борця за українську справу. Оптимістичні мотиви у творчості поета-засланця («Надія»). Зразок громадянської лірики («Справжні герої»). Дружні взаємини з Надією Сигидою, її образ у поезії «До Н. К. С.». Михайло Старицький – драматург, поет, прозаїк, театральний діяч. «Не захвати солодкого зомління...» (із циклу «Монологи про кохання»). Духовне начало в коханні. Поетичні засоби (пейзаж, фантастичні мотиви) для вираження почуття. Володимир Самійленко. «Не вмере поезія.» Значення мистецтва, літератури в житті народу, ідея їх незнищенності.	Знати і вміти коротко розповісти про українську поезію другої половини XIX ст., називати її видатних представників. Уміти визначати жанрові та художні особливості поетичних творів, аналізувати їх ідейно-тематичний зміст. <i>Розуміння поезії як сповіді душі, вияву найсокровенніших думок і почуттів людини. Протиставлення поезії та бездуховності.</i>
4	Юрій-Осип Федькович «Добуш», «Сокільська княгиня», «Стрілець» Юрій Федькович – поет, прозаїк, перекладач, перший буковинський письменник-демократ. Вплив на його поезію творчості Т.Шевченка. Балада «Добуш». Образ Добуша (Довбуша) у творчості письменника, у фольклорних легендах, його стосунок до історичної постаті народного месника XVIII ст. Казкові риси у зображенні героя, зосередження поетичного викладу на вирішальному моменті його долі. «Сокільська княгиня». Розвиток культивованого в європейській поезії мотиву зачарованості вродою. Майстерність непрямого зображення (загибель героя), виразність пейзажного малюнка. Федькович і німецькомовна поезія. «Стрілець» - твір за мотивами Ф.Шиллера. Символіка «долу» та «гір», фантастичного образу гірської цариці. Протиставлення природи та	Коротко знати про життя і творчість письменника, про вплив на нього Т.Шевченка. Аналізувати твори, звертаючи увагу на художні засоби. Уміти робити порівняльні зіставлення різних творів. <i>Усвідомлення своєї причетності до долі народу. «Привабливість народнопоетичних уявлень про красу, мужність, беззастережну сміливість особи, їх тривкість у романтичній складовій національної естетики».</i>

	цивілізації, вільного життя і буденної корисливості.	
7	Українська проза другої половини XIX ст. (огляд) Загальний огляд розвитку української прози другої половини XIX ст. Удосконалення реалістичних традицій. Основні літературні постаті. Іван Нечуй-Левицький «Кайдашева сім'я» Життя митця і його творчість як новий імпульс української літератури («Колосальне всеобіймаюче око України» (І.Франко). Її загальна характеристика. «Кайдашева сім'я» – соціально-побутова повість-хроніка. Гумористичний ракурс зображення та необхідність його врахування при інтерпретації повісті. Реалізм твору, сучасна (вічна) актуальність проблеми батьків і дітей. Колоритні характери в повісті. Українська ментальність, гуманістичні традиції народного побуту й моралі. Утвердження цінностей національної етики засобами комічного. ТЛ: соціально-побутова повість, повість-хроніка.	Мати загальне уявлення про розвиток української прози в другій половині XIX ст. Знати й уміти розповісти про письменника, назвати його основні твори. Прокоментувати оцінку І. Франком творчого спадку І. Нечуя-Левицького. Вміти визначити жанр твору, прокоментувати основну проблему, схарактеризувати образи-персонажі, засоби їхнього зображення. Вміти порівнювати образи, пояснювати авторську позицію, виокремлювати засоби комічного у творі, пояснювати їхню роль. Уміти висловити власну думку про українську ментальність, національний характер, народну мораль і етику. <i>Усвідомлення основних рис української ментальності, його значення для самопізнання й успішної адаптації в сучасному суспільстві.</i>
7	Іван Франко «Каменярі», «Ой ти, дівчино, з горіха зерня», «Мойсей», «К. П.» Письменник, учений, громадський діяч. Життя і творчість митця. Багатогранність діяльності в українській культурі, її вплив на культурний і політичний розвиток України. Основні книги і праці. Франко-перекладач. Значення творчості для розвитку української літератури, у пробудженні національної свідомості. Творчість І.Франка у музиці. Франко і світова література. «Каменярі». Зв'язок твору з подвижницькою діяльністю І.Франка в розбудові української культури, піднесенні освітнього рівня народу. Алегоричний образ каменярів. Художні засоби поезії. Віршовий розмір. «Ой ти, дівчино, з горіха зерня». Життєві імпульси появи творів (автобіографічність). Широка емоційна гама почуттів ліричного героя, утвердження невмирущості почуттів, ідеалу кохання. Поема «Мойсей» – одна з вершин творчості І.Франка. Проблематика твору: історичний шлях нації, визначна особистість як її провідник, пробудження національної свідомості, збереження історичної пам'яті. Пролог до поеми – заповіт українському народові. «К.П.». Збірка «З вершин і низин», цикл «Знайомим і незнайомим». Факти із життя поета, піднесені до художнього узагальнення. Франків ідеал поєднання краси і духовного багатства, вимога духовного зростання особистості. ТЛ: філософська поема, любовна лірика.	Знати біографію митця, уміти окреслити основні сфери його багатогранної діяльності. Називати основні книги і праці. Сформувати власне ставлення до таких особистостей, як І.Франко. Осміслено читати поезії. Уміти визначити головну думку в них, схарактеризувати художні засоби. Уміти з'ясувати основну сюжетну лінію поеми «Мойсей», визначити найнапруженіші фрагменти. Пояснити біблійну основу сюжету, його актуальність для епохи національно-визвольних рухів. Розкрити алегоричність образу Мойсея, передати зміст його сумнівів, роздумів. Висловлювати власні міркування про майбутнє свого народу. Дискутувати про роль видатних осіб в житті народу. Вивчити напам'ять: прикінцевий уривок з присвяти до поеми «Та прийде час...». <i>Осміслення поняття нації як повноправного суб'єкта історії, безмежності перспективи поступу.</i> <i>На прикладі життєдіяльності І.Франка формування ціннісного переконання: можливість силою високого духа сягнути від селянської хати до світових вершин інтелекту.</i>
4	ЛІТЕРАТУРА РІДНОГО КРАЮ Ознайомлення з творами письменників-земляків.	Знати письменників, які народилися в рідному

		краї. Прочитати зразки їхніх творів. Висловлювати власні міркування про них. <i>Виховання шанобливого ставлення до талановитих земляків.</i>
1	УРОК-ПІДСУМОК Проведення бесіди або диспуту про твори, що вивчалися упродовж року й найбільше запам'яталися.	Уміти робити загальні висновки про письменників, їхні твори, особливості поетики тощо. <i>Формування вміння толерантно й переконливо обґрунтовувати свою думку.</i>

ДОДАТОК № 1

Додаткова література для читання (на вибір)

8 клас

Бердник О. «Лабіринти мінотавра»
Вишня Остап. «Мисливські усмішки»
Вільде І. «Повнолітні діти»
Вовчок Марко. «Ведмідь»
«Герої України в казках та легендах»
Гончар О. «Берег любові», «Бригантіна»
Дімаров А. «На коні й під конем», «Діти»
Дрозд В. «Білий кінь Шептало»
Думанська О. «Школярка з передмістя»
Думи народні: «Самарські брати», «Хмельницький та Барабаш», «Втеча трьох братів з міста Азова», «Самійло Кішка», «Буря на Чорному морі»
«Життя видатних дітей» (Анна Багряна про Марію Заньковецьку, Марію Приймаченко та ін.)
Іваненко О. «Марія»
Королева Наталена. «Легенди старокиївські»
Логвин Ю. «Таємна перлина», «Танці Шайтана»
Луцевська О. «Найкращі друзі»
Малик В. «Черлені щити»
Нестайко В. «Чарівні окуляри»
Павлюк І. «Літаючий казан»
Пагутяк Г. «Королівство»
Процюк С. «Марійка і Костик», «Залюблені в сонце»
Руденко М. «Ковчег всесвіту»
Рутківський В. «Джури козака Швайки», «Ганнуся», «Сторожова застава»
Сайко О. «Новенька та інші історії»
Сенченко І. «Діамантовий берег», «Руді вовки», «Чорна брама»
Старицька-Черняхівська Л. «Діамантовий перстень»
Тельнюк С. «Грає синє море»
Франко І. «Ліс Микита» (поема)
Харчук Б. «Шайтанка»
Чайковський А. «За сестрою»
Чуб Д. «Живий Шевченко»
«Шоколадні вірші про кохання»

9 клас

Боплан Г. Л. де «Опис України»
Величковський І. «Зегар цілий і полузегарок»
Вишенський І. Твори (в перекладі В. Шевчука)
Вовчок Марко. «Народні оповідання».

Воробкевич С. «Турецькі бранці», «Вісім чи дев'ять? Сміховинки про Безглуздів»
Горак Р. «У сутінках», «Тричі мені являлася любов»
Гребінка Є. «Чайковський» (роман), байки
Дерево пам'яті. Книга українського історичного оповідання
Зайцев П. «Життя Тараса Шевченка»
Іваненко О. «Марія»
Іванченко Р. «Гнів Перуна»
Івченко М. «Напоєні дні» [повість про Г. Сковороду]
«Історія Русів» (у перекладі І. Драча)
Квітка-Основ'яненко Г. «Конотопська відьма», «Підбрехач», «Пархімове снідання»,
«Купований розум»
Кониський О. «Тарас Шевченко-Грушівський. Хроніка його життя»
Корольок Н. «Маленькі історії про українських композиторів XVIII—XX ст.»
Косач Ю. «Володарка Понтиди»
Костомаров М. «Сава Чалий», «Чернігівка»
Куліш П. «Жизнь Куліша», «Дівоче серце»
Меріме П. «Українські козаки. Богдан Хмельницький»
Мирний Панас «Товариші»
Нечуй-Левицький І. «Микола Джеря», «Старосвітські батюшки та матушки»
Огненний змії. Антологія української фантастики XIX ст.
Речмедін В. «Вогонь батькових ран»
Свидницький А. «Люборацькі»
Скляренко С. «Святослав», «Володимир»
Сковорода Г. Листи до Михайла Ковалинського, поезії, байки, філософські трактати
Старицький М. «Оборона Буші»
Степовик Д. «Скарби України»
Тулуб З. «Звіролови»
Турчиновський І. «Моє життє і страданіє»
Федькович Ю. «Довбуш» (трагедія)
Франко І. «Зів'яле листя»
Чайковський А. «Сагайдачний»
Шевченко Т. «Кобзар», «Автобіографічний нарис», «Щоденник», «Художник»